

CE ESTE LIBERTATEA RELIGIOASĂ ȘI DE CE ESTE EA IMPORTANTĂ?

Mihaela Ajder, Veaceslav Balan

În lumea contemporană libertatea religioasă este una din libertățile fundamentale, iar asigurarea ei este o premisă absolut necesară unei societăți cu adevărat libere și democratice, dar și a păcii globale. În pofida importanței libertății religioase, există un șir de interpretări eronate ale acestui concept, atât în lume, cât și în Republica Moldova. Prin prezentul articol noi am dori să aducem câteva precizări.

Libertatea religioasă în mare parte se intercalează cu un concept mai larg și mai general, care se numește libertate de conștiință și gândire. În esență, libertatea de conștiință și gândire este dreptul fiecărui om de a gândi orice și de a crede în orice. Gîndurile oamenilor pot fi foarte simple și pot viza probleme de fiecare zi, cum ar fi vestimentația, modul de alimentare, de apreciere a oamenilor și evenimentelor din jur, de asemenea, pot cuprinde unele concepte mai globale, cum ar fi sensul vieții, originile omului, universului, etc.

Pe de o parte pare ar fi firesc că fiecare om poate și are dreptul să gîndească la orice și să creadă în orice, însă istoria umană cunoaște multe exemple în care milioane de oameni au fost persecutați și omorâți pentru faptul că nu credeau în lucruri și concepte percepute de unii drept „corecte”, în zeități și dumnezei „corecți”.

Scurt istoric

Dacă e să facem o mică incursiune în istoria umană, putem ușor observa că în orice societate opiniile majorității despre lucrurile și idealurile „corecte” se aflau în permanentă schimbare. Din epoca primitivă și pînă la epoca antică printre triburile umane predominau diferite credințe „animistice”, adică idei privind existența „sufletului” în toate sau în majoritatea obiectelor mediului ambiant – soare, cer, stele, ocean, munți, copaci, pietre, animale, etc. Cu timpul aceste idei au evoluat în unele concepte mai dezvoltate – primele religii. Cele mai cunoscute în acest sens ne sunt credințele grecilor și romanilor antici, centrate pe un panteon al zeităților cu Zeus (Jupiter) în frunte. În scurt timp în spațiul Mediteran pe baza credinței locale a iudeilor a luat ființă o nouă religie puternică – creștinismul.

Este important de menționat că primele trei sute de ani credința creștină era o credință minoritară, împărtășită doar de cîteva procente din populația Imperiului Roman. De fapt, pe atunci creștinii erau tratați drept o sectă extrem de periculoasă pentru securitatea publică. Se întîmplau cazuri cînd noii convertiții părăseau propriile familii, donau averile întregi în numele lui Dumnezeu și în beneficiul primelor comunități de credincioși.

Mai mult ca atît, mulți dintre primii creștini nu recunoșteau alți regi decît dumnezeu, în alte cuvinte nu recunoșteau autoritățile publice de pe atunci. În limbajul zilelor de azi credința creștină din etapa incipientă în mod practic submina bazele statului. Nefiind înțeleși și acceptați de majoritatea de pe atunci, primii creștini deseori se adunau pentru rugăciuni și își practicau ritualurile pe ascuns, în locuri secrete, prin peștere, în afara localităților, prin dumbrăvi și poienițe din împrejurimi.

Abia în 313 Împăratul Roman Constantin a oferit religiei creștine statutul unei religii recunoscute, oficiale și persecutările creștinilor în Imperiul Roman au luat sfârșit.

Rolul convingerilor religioase

Convingerile religioase sau filozofice sunt o parte integrală și importantă a identității fiecărui om. Convingerile omului despre viața și rolul său în această viață constituie fundamentul acestei identități.

Practic atentatul la aceste convingeri este egal cu atentatul la sensul vieții unui om, deoarece dacă omul își vede sensul vieții în urmarea unor anumite principii și reguli supreme, iar acest lucru îi este interzis sau îngreunat, omul intră în conflict cu propriul sistem de valori, ceea ce îi periclitează balanță de viață.

Libertatea de gândire se înscrie în rândul altor libertăți fundamentale importante cum ar fi libertatea de exprimare, libertatea de întrunire, libertatea de asociere. Toate aceste libertăți, pe lângă faptul că sunt inerente omului, de fapt îndeplinesc și o funcție socială extrem de importantă – asigură premisele și spațiul pentru apariția unor idei și concepte noi, care la rândul lor asigură progresul uman. Ori fără libertate și diversitate de idei progresul nu a fost și nici nu va fi posibil în nici un domeniu al vieții umane – economie, tehnică, medicină, aspecte sociale, etc. Fără această libertate și diversitate omenirea în continuare ar fi crezut că Pământul este plat și că Universul se rotește în jurul Pământului, nu ar fi descoperită electricitatea și nu ar exista majoritatea mecanismelor și tehnologiilor, durata medie globală de viață ar constitui în jur de 40 ani, majoritatea copiilor ar deceda la vârsta fragedă din cauza infecțiilor și bolilor, și multe-multe altele.

Elemente-cheie ale libertății religioase

Există mai multe elemente cheie ale libertății religioase. Pe lângă dreptul neîngrădit de a crede în orice Dumnezeu, idee sau lucru, această libertate include dreptul de a desfășura practicile religioase și spirituale aferente religiei, dreptul de a organiza întruniri și manifestații publice cu caracter religios, dreptul de a construi lăcașe și obiecte religioase, dreptul de a-și promova religia în mod pașnic și neabuziv și multe-multe altele. Să examinăm principalele dintre aceste elemente pe rând.

Dreptul de a desfășura practicile religioase și spirituale aferente religiei înseamnă dreptul de a organiza rugăciuni (individuale și colective), slujbe, spovedanii, meditații, botezuri, cununii, alte ritualuri religioase, dar și multe alte acțiuni prescrise de religie. Este important de accentuat faptul că unele religii pot prescrie ritualuri și practici deseori fără echivalent în cultul creștin, unele din ele chiar pot părea neobișnuite sau ciudate, însă indiferent de obișnuințele și percepțiile noastre subiective aceste ritualuri și practici sunt absolut legitime și normale, atâta timp cât rămân pașnice și neabuzive.

Un alt element-cheie – dreptul de a organiza întruniri și manifestații publice cu caracter religios presupune dreptul de a utiliza spațiile publice în scopuri religioase în mod pașnic și neabuziv, cu notificarea autorităților publice locale despre manifestațiile planificate, dacă se așteaptă un număr mare de participanți. Asemenea manifestații pot fi procesiuni funerare, rugăciuni colective, propovăduiri publice, alte ritualuri și activități religioase. Nimeni nu poate îngrădi asemenea manifestații, inclusiv în cazul în care unora sau chiar majorității oamenilor nu le place manifestația în cauza sau religia respectivă. În loc să se împotrivescă acestei manifestații fiecare om este liber să se afle / să plece de la locul de desfășurare a manifestației religioase nedorite.

De exemplu, unele culte creștine evanghelice obișnuiesc să practice în public concerte de cântece religioase, și acest lucru e absolut normal. Iar adepții grupului Falun Dafa obișnuiesc să practice exerciții de meditație în parcuri publice, ceea ce la fel este legitim și normal.

Dreptul de a obține personalitate juridică (de a fi înregistrat oficial în calitate de un cult sau o organizație religioasă) este un alt element-cheie al libertății religioase. Statul nu poate impune asupra grupurilor religioase cerințe excesive pentru înregistrare, și nici să refuze înregistrarea grupurilor religioase pe motive „inventate” sau nejustificate. Dreptul la înregistrare ca persoană juridică îl au atât culte religioase „tradiționale” și cunoscute, cât și culte religioase noi, „netradiționale” și necunoscute.

Dreptul de a construi lăcașe și obiecte religioase este și el un drept indispensabil libertății religioase, dar și mai multor religii cunoscute. Atâta timp cât lăcașele și obiectele religioase corespund normelor și standardelor tehnice generale aplicabile construcțiilor civile, nimeni nu poate interzice sau îngrădi

construcția și exploatarea acestora. Deși printr-un referendum popular în Elveția s-a interzis construcția minaretelor musulmane, majoritatea apărătorilor drepturilor omului consideră această decizie incorectă și incompatibilă cu standardele internaționale. Lăcașelor religioase nu pot fi impuse condiții în plus în comparație cu alte clădiri publice fără destinație specială. Pe de altă parte, toate cerințele tehnice sanitare, anti-incendiare, arhitecturale și de securitate sunt totalmente aplicabile și clădirilor cu destinație religioasă.

Dreptul a-și promova religia în mod pașnic și neabuziv (prozelitism) la fel este un drept indispensabil libertății religioase, dar și o activitate importantă pentru majoritatea religiilor cunoscute, ori foarte multe religii în mod direct își cer adepților răspândirea a ceea ce cred ei drept „adevăr” cât mai larg posibil. Astfel, orice persoană vă poate aborda într-un spațiu public cu propunerea de a discuta despre o religie, o idee sau un dumnezeu. Însă în cazul în care ați refuzat să continuați discuția, interlocutorii nu mai au voie să insiste. În cazul în care insistă, deja este vorba de un abuz (prozelitismul abuziv).

Majoritate versus minoritate

Deseori în societatea moldavă se operează cu idea că „Moldova este o țară creștin-ortodoxă”, că „majoritatea populației sunt creștini-ortodocși” (aici deseori se invocă datele recensământului național al populației din 2004) și astfel această denominație (religie) ar avea un statut deosebit și prioritar în raport cu alte religii. În aceeași ordine de idei unii susțin că alte culte religioase sunt „străine” țării noastre, nu ne sunt „caracteristice” și „toate aceste secte și religii noi nu au ce căuta în Moldova”. Aceste idei sunt fundamental greșite și fără nici un suport juridic, moral și etic.

În primul și primul rând, este extrem de important de reamintit că într-o societate democratică, bazată pe normele de drept (așa cum aceste principii sunt interpretate în Europa și restul lumii civilizate) toate drepturile fundamentale – inclusiv dreptul la libertatea religiei – sunt niște drepturi individuale, adică aparțin fiecărui om indiferent de faptul dacă el sau ea face parte din majoritate sau minoritate, și nimeni – nici chiar majoritatea – nu este în drept să interzică sau să îngreuească exercitarea acestor drepturi. În acest context, orice credință sau religie are aceeași valoare și importanță în raport cu alte religii, și, respectiv, nici o credință nu poate fi mai prioritară ca altele.

Tot aici merită a fi menționat și un gen de statistică. Doar 25 ani în urmă, pe timpul Uniunii Sovietice numărul creștin-ortodocșilor în Republica Moldova a fost mult mai mic, poate în jur de 10-15%, deci creștin-ortodocșii erau o minoritate absolută. Această evoluție de cifre arată două lucruri: primul – o majoritate se poate repede transforma într-o minoritate și invers. Al doilea – e posibil ca datele oficiale să nu reflecte tabloul întreg și complet, și nu trebuie utilizate drept argument de genul „majoritatea își poate impune voința minorității”. Și ca un apropo, un studiu realizat în 2012 de asociația obștească Centrul de Informare în domeniul Drepturilor Omului a demonstrat că în zonele rurale din Moldova numărul oamenilor care practică religia creștin-ortodoxă într-un mod conștiincios și frecventează biserica cel puțin o dată pe săptămână (așa cum o cer canoanele) constituie doar 2% din populația totală (raportul poate fi descărcat pe http://www.cido.org.md/index.php?option=com_content&view=article&id=79%3Acomunicat-libertati-religioase&catid=10%3Aculo-general&Itemid=16&lang=ro).

Care sunt limitările care pot fi impuse libertății religioase

Cititorului curios în mod sigur i se va trezi o întrebare firească: oare cele scrise mai sus înseamnă că libertatea religioasă este o libertate absolută, care poate justifica orice și care în nici un mod nu poate fi limitată? Răspunsul este nu, libertatea religioasă nu este o libertate absolută. Ca și în cazul oricăror altor drepturi umane, orice drept individual se termină acolo unde începe dreptul unui alt om.

În primul și primul rând, practicarea libertății religioase poate avea loc numai în mod pașnic și neabuziv. Acest lucru înseamnă că practicarea libertății religioase (sau o modalitate de practicare a acesteia) nu poate produce consecințe negative asupra integrității și sănătății oamenilor. Astfel, religiile care instigă la violențe, omoruri sau atacuri asupra oamenilor, care permit sau dictează sacrificii umane, mutilări, instigă la sinucidere etc – nu cad sub incidența libertății religioase și nu pot fi protejate sau tolerate.

Dar ce facem cu religiile care în mod direct nu aduc daunele fizice adeptilor săi, dar care manipulează cu conștiința acestora, care „distrug familiile” sau care determină adeptii să-și doneze proprietățile în folosul cultelor religioase, oare asemenea religii nu sunt niște „secte totalitare” periculoase care trebuie interzise?

Răspunsul la această întrebare este următorul: dacă există probe concrete care demonstrează că unele grupuri (secte) religioase într-adevăr dăunează psihicul adeptilor în sens medical (le provoacă depresie, stări de isterie, schizofrenie, etc), în acest caz practicile dăunătoare sau în unele cazuri întregi grupuri religioase trebuie interzise. Dar este important de accentuat că aici este vorba strict de daunele psihice constatate medical, dar nu de aprecierile subiective atribuite unor practici și grupuri religioase de nespecialiști în domeniul psihiatriei. De exemplu, plecarea unui adept religios din familie „în sectă” nu este un fenomen medicinal, ci un fenomen mai degrabă social. Și deși pentru majoritatea din noi acest lucru poate părea unul negativ și condamnat, nu ține de noi să judecăm importanța acestui pas pentru viața spirituală a omului respectiv, or aprecierea negativă dată acestui pas este una subiectivă, chiar dacă este împărtășită de majoritate. În plus putem aici aduce aminte despre, de exemplu, practica monahismului creștin (plecarea în mănăstire pentru a se dedica slujirii lui Dumnezeu), oare aceste plecări nu pot fi calificate și ele ca fiind „dăunătoare familiilor”?! Care atunci este diferența fundamentală între „plecarea în sectă” și plecarea la mănăstire?

Varietatea și diversitatea cultelor religioase

Pentru a vă imagina varietatea și diversitatea imensă a religiilor și cultelor contemporane putem menționa că acestea variază de la sute de denominații ale religiilor „mari” (iudaism, creștinism, islam, hinduism, budism), pînă la alte mii de culte animiste primitive sau neopăgâne, fel de fel de credințe în diferite „duhuri” mistice sau combinații complexe din mai multe sisteme religioase, dar și religii și culte exotice și chiar curioase – de genul Wicca, cult cargo și Jedi-ism (credința bazată pe principiile și valorile cavalerilor Jedi din saga cinematografică de gen fantastic „Războaiele stelare”). Apropo ultima credință (Jedi-ism) întrunește aproape 400,000 adepti în Anglia și Țara Galilor (conform ultimului recensământ al populației) și după numărul adeptilor este a patra religie din țară.

În Republica Moldova la fel există o anumită varietate de grupuri și culte religioase, însă nivelul de toleranță socială față de multe din aceste grupuri și religii este foarte scăzut. Nici tratamentul grupurilor și cultelor religioase din partea autorităților publice (mai ales a celor locale) deseori nu este unul corect și echidistant. Astfel, Studiul asupra dreptului la libertatea gândirii, conștiinței și a religiei în Republica Moldova realizat în 2012 de către asociația obștească Centrul de Informare în domeniul Drepturilor Omului a relevat că:

1) În Republica Moldova începînd cu anul 2009, situația dreptului fundamental la libertatea religiei înregistrează o îmbunătățire, însă în continuare nu corespunde în mare măsură standardelor internaționale și naționale în domeniul drepturilor omului. În Moldova, discriminarea pe criterii de apartenență religioasă se manifestă vădit, iar astfel de cazuri de discriminare înregistrează un număr considerabil. Discriminarea pe criteriu religios se manifestă în toate domeniile, inclusiv la înregistrarea unui cult religios, construcția clădirilor religioase, interferența în activitățile religioase, accesul în școli și alte instituții de învățămînt, discriminare în domeniul educației, serviciilor de sănătate și în sfera relațiilor de muncă, gradul și calitatea de acoperire în mass-media și discursurile publice, etc.

2) Încălcarea libertăților și drepturilor religioase fundamentale este mai frecventă și mai acută în zonele rurale. Această tendință se datorează nivelului mai scăzut al educației și informării care se înregistrează în rândul funcționarilor publici locali, preoților ortodocși și populației în general. Cazurile de încălcări sunt multiple și variază de la insulte verbale, deteriorarea proprietăților grupurilor religioase minoritare, pînă la agresiunea fizică a propovăduitorilor neortodocși sau adepților acestora. În prezent, la nivel local nu există remedii efective împotriva faptelor date și foarte puțini au fost trași la răspundere pentru asemenea încălcări.

3) În Republica Moldova, mecanismele legale de protecție a drepturilor și libertăților fundamentale religioase, sunt extrem de slabe. Studiul dezvăluie numărul impunător de încălcări care au avut loc, atât în Chișinău cît și în afara lui, care au rămas nepedepsite. Un număr infim din rîndul celor care încalcă dreptul la libertatea religiei, inclusiv prin atacuri sau discursuri instigatoare la ură religioasă, sunt aduși în fața justiției, însă chiar și în cazurile în care aceștia sunt trași la răspundere, sancțiunea este una inadecvată. Oficiul ombudsmanului (avocat al poporului) are o capacitate redusă în ceea ce privește protecția drepturilor și libertăților fundamentale religioase, iar alte autorități publice speciale, care ar promova și proteja acest drept, nu există.

O problemă și mai stringentă în legătură cu libertatea religioasă este discriminarea și tratament inegal al diferitor culte. Astfel, Biserica Ortodoxă din Moldova se bucură de un tratament privilegiat din partea autorităților publice naționale și locale, contrar prevederilor constituționale în privința separării bisericii de stat. Alte culte și grupuri religioase nu se bucură de tratament comparabil din partea autorităților publice, neavînd, de exemplu, acces la instituțiile sistemului de învățămînt, armată, alte instituții publice și altele.

Conflictele religioase au perturbat omenirea de-a lungul secolelor și mileniilor, principala cauză acestora fiind neasigurarea libertății religioase. Dacă Republica Moldova dorește să evite greșelile altora, nu ne rămîne decît să acceptăm și să asigurăm libertatea religioasă pentru toată lumea: majoritate și minorități.